Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Sammelhandschrift - Cod. Karlsruhe 504

[S.l.], [11./12. Jh.]

musikalische Collectanea

urn:nbn:de:bsz:31-35452

Visual Library

ad viii. Dyapaſon et diapente triplo conſtant, ut ii. iiii. vi. Bis dyapaſon quadruplo perficitur,
ut iiii. viii. xvi. Dyapente ac diateſſeron perficiunt dyapaſon, ut vi. viii. xii. Tonus
in equa dividi non poteſt. Quod ut facillime probetur, conſtituantur numeri viii. et viiii. Hos nullus
numerus medius incidit. Qui binario multiplicati fiunt bis viii xvi bis viiii xviii. Inter xvi
autem ac xviii unus naturaliter numerus incidit, qui eſt xvii. Igitur xvi ac xviii collati tonum reddunt.
cuius proportionem xvii numerus medius non in equalia partitur. Eſt enim maior ad xvi. minor ad xviii.
Eſt tamen minor pars xvii-ma quam xvi-ma. Sed tamen utraque ſemitonia nuncupantur, non quod omnino ſemi
tonia ex equo ſint media. Sed quod ſemum dici ſolet quod ad integritatem non pervenit. Sed inter hec unum
maius ſemitonium nuncupatur, aliud minus. Dyapaſon conſonantia conſtat ex v tonis et duobus ſemi
tonis, qui tamen non unum impleant tonum. Dyapente ex iii-bus tonis ac ſemitonio. Dyateſſeron ex ii-bus
tonis et ſemitonio. Dyapaſon in minimo numero efficitur ut i ad ii. diapente ut ii ad iii.
diateſſeron ut iii ad iiii. Tonus ut viii ad viiii. ſemitonium ut cc l vi ad cc xl iii. quod ita
probatur. Diſponantur ex ordine iiii termini c xc ii. cc xvi. cc xl iii. cc l vi. Comparatus enim
extremitates dyateſſeron reddunt. Sed cc xvi ad c xc ii comparati tonum. cc xl iii ad cc xvi
comparata rurſus alterum tonum. cc xl iii ad cc l vi collata ſemitonium reddunt. Eſt ergo ſemitonium
ſecundum ſuperficiem ſoni non ſecundum dimidium toni. Quod ex differentia eorum probatur, que eſt xiii. quociens
ducti medietatem cc xl iii non videntur implere. Synaphe eſt quaſi coniunctio duorum tetracor
dorum vox media, ſuperioris quidem acutiſſima, poſterioris vero graviſſima. Diezeuxis ap
pellatur quaſi diſiunctio dici poteſt, quotiens duo tetracordi toni medietate ſeparantur.
Septem corde vii planetis comparantur. H que eſt ſaturnio attributa eſt. F vero iovali circulo
conſimilis eſt. G marti tradidere. A medium ſol obtinuit. Hb veneris habet. C mercurius re
git. D lunaris circuli tenet exemplum. Igitur conſtat tullium ſaturnus graviſſimo pro circuli
latitudine, luna autem acutiſſimo pro circuli anguſtia moveri ſono. Quoniam facillima eſt
dupli deſcriptio optimam nichomachus putat dyapaſon conſonantiam. Poſt hanc dy
apente que medium tenet. deinde diapente ac dyapaſon que triplum. ceteraque ſecundum
eundem modum. Tria ſunt genera que circa artem muſicam verſantur. Unum genus eſt quod inſtrumentis
agitur. Aliud fingit carmina. tertium quod inſtrumentorum opus carmenque diiudicat. Hacque
duo priora genera quoniam nihil afferunt rationis a muſica ſecernuntur. ſolum tertium genus quod iudi
candi peritiam ſumit, aſſumitur. iſque muſicus eſt cui adeſt facultas ſecundum ſpeculationem de
omnibus generibus cantilenarum ac de poetarum carminibus iudicandi. In muſica arte
non eſt aurium ſenſui dandum omne iudicium. ſed exhibenda eſt etiam ratio que errantem ſenſum
regat ac temperet. quo labans ſenſus deficienſque veluti bacula innitatur. Nam ut ſin
gule artes habent inſtrumenta quedam quibus partim confuſe aliquid informent ut aſciculum.
partim vero ut integrum deprehendant ut circinum. ita etiam armonica vis habet duas iudicii
partes. unam quidem huiusmodi per quam ſenſu comprehendit ſubiectarum differentias vocum.
aliam vero per quam ipſarum differentiarum integrum modum menſuramque conſideret. Huiusmodi ergo in
ſtrumentum in quo rationis adhibito modo ſonorum differentie perquiruntur, vocatur monocordum
ſive armonica regula. Cuius ea diffinitur intentio. ut nihil auribus rationique poſſit
eſſe contrarium. ſed id quod ſenſus iudicat, ratio quoque perpendat. et ita ratio proporciones inve
niat. ut ne ſenſus reclamet. duorumque horum concordia omnis armonice intentio miſcetur.

Continue uoces ab armonica facultate separantur. discrete uero id est dissimiles eidem subiciuntur. Potest enim distantium sibique similium uocum differentia deprehendi. In quibus que iuncte efficere melos possunt. emmeles id est apte melo. ekmeleis autem id est absque melo quibus iunctis melos effici non potest. Pitagorici diapason ac diatesseron consonantiam esse non estimant. idcirco quoniam non in superparticulari uel multiplici cadit conparatione. sed in multiplici superpartiente. Est enim hec proportio uocum ut VIII ad III. Si quis enim horum medio IIII ponat. efficiet terminos hos. VIII. IIII. III. Quorum octo ad IIII diapason efficiunt consonantiam. Quatuor ad III diatesseron. octo uero ad III in multiplici superpartiente constituuntur. Diapason compositam cum diatesseron quoniam in superpartiens genus cadat. tamen consonantiam esse probatur hoc modo. Quoniam diapason consonantia talem uocis efficiet coniunctionem. ut unus atque idem neruus esse uideatur. Quocirca si qua consonantia fuerit addita. integra inuiolataque seruatur. Ita enim diapason consonantie additur tamquam uni neruo. Vocum alie sunt unisone. alie equisone. alie consone. alie emmeles. alie dissone. alie ekmeles. Et unisone sunt que singillatim pulse unum atque eundem reddunt sonum. Equisone uero que simul pulse unum ex duobus atque simplicem efficiunt sonum. ut est diapason. eaque duplicata quod est bis diapason. Consone autem sunt que compositum permixtumque suauem tamen efficiunt sonum ut diapente et diatesseron. Emmeles autem sunt que cum consone quidem non sint. possunt tamen aptari recte ad melos ut toni. et cetere intervallorum species. Dissone uero sunt que non permiscent sonos. atque insuauiter feriunt sensum. Ekmeles autem que non recipiuntur in consonantiarum coniunctione.

I. II. Ypodorius .i. subiugalis protus	A	Proslambanomenos.	Acquisita.
III. IIII. Ypofrigius .i. subiugalis deuterus	B	Hypate hypaton.	Principalis principalium.
V. VI. Ypolidius .i. subiugalis tritus	C	Paripate ypaton.	Iuxta principales.
VII. VIII. Ypomixolidius eudorio	D	Lichanos ypaton.	Digitalis principalium.
Frigius. ipse est deuterus.	E	Hipate meson.	Principalis mediarum.
Lidius. ipse est tritus.	F	Paripate meson.	Iuxta principalem mediarum.
Mixolidius. ipse est tetrardus	G	Lichanos meson.	Digitalis mediarum.
Finis ypodorii.	a	Mese.	Media.
Finis ypofrigii.	b	Paramese.	Iuxta medias.
Finis ypolidii.	c	Trite diezeugmenon.	Tertia disiunctarum.
Finis ypomixolidii eudorio	d	Paranete diezeugmenon.	Iuxta acutas disiunctarum.
Terminus frigii.	e	Nete diezeugmenon.	Acuta disiunctarum.
Terminus lidii.	f	Trite hipboleon.	Tertia excellentium.
Terminus mixolidii.	g	Paranete hipboleon.	Iuxta acutas excellentium.
	a	Nete hipboleon.	Acuta excellentium.
	a	Mese.	
	b.	Trite sinemenon.	
	c	Paranete sinemenon.	
	d	Nete sinemenon.	

Coraustus id est superiacens. Cathetus id est deorsum pendens linea. Ypotenusa id est angularis linea.

Hora habet athomos xx ii d lx lunaris habet xcvi cc xxc v. inueniuntur. Ostenta ccclxxvi de athomi fiunt ex vii diebus que super s

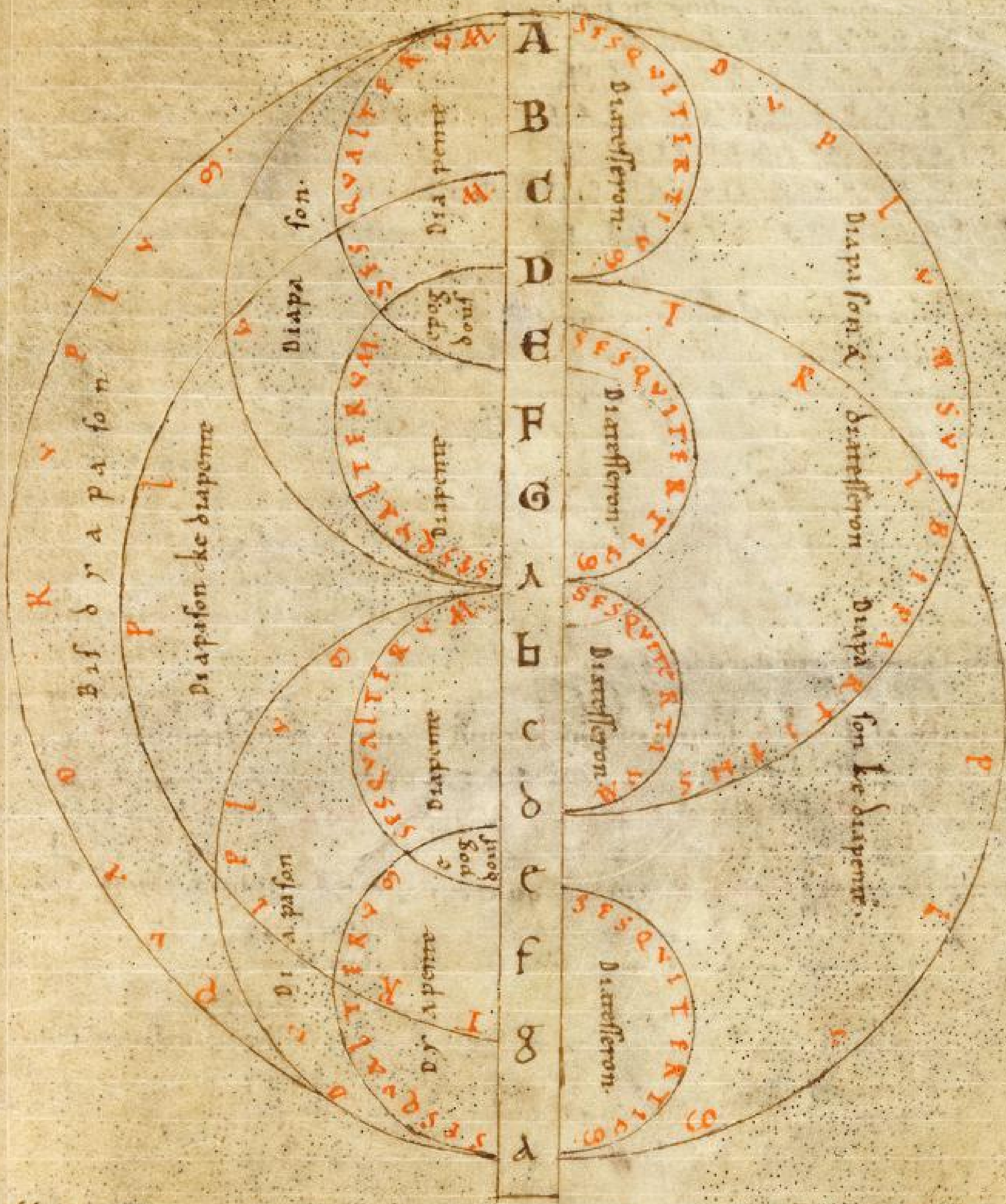

VERSUS MARTIANI DE OPPOSITIS SIGNORUM.

Exoriens chelis aries dimergit in imum.
Scorpion autum sub mergunt cornua tauri.
Hinc subit arcitenens geminis surgentib; equor.
Dum cancer surgit capricornus mergitur undis.
Territor urceoli formidat signa leonis.
Virgo fugat pisces redit & uictoria uictis.

ITE TRISTICHON DE OPPOSITIS SIGNORU.

Mergitur hammeniis libra tauri scorpi ortu im
At geminos fugit arcitenens cancrum capricornus.
Hinc leo pellit aquas funderacem uirgoq; pisces.

ITE DISTICON UNDE SUPRA.

Libra qd est hammon nepa bos geminos fuge chyron.
Egan cancer ages urnam leo uirgoq; pisces.

Ordo planetarum non ordine ſit feriarum·
Cinthia · mercurius · venus · et ſol · Iouis · et Lez ·   mars
Piſces et chiron · iouis eſt · nepa martis et Hammon ·
Taurus itemque chele · regioni erunt veneris ·
Cancer erit lune · leo ſolis pregione ·
Manſio mercurio modo ſunt gemini modo uirgo
Seſſio ſaturno ſtat iunia · et capricorno ·

Hora ſit ex punctis quinis · bis quinque minutis
Sex habet oſtenta decies partes decapenta ·
Fit per momenta quater hoc eſt dena ſeventa ·
Punctus particulis ternis · geminiſque minutis
Momentis octa ſit et oſtentis decadia ·
Reddere vult unum pars hemi ſecunda minutum
Bis duo momenta facit hec oſtentaque ſona ·
Quatuor oſtenta ſunt una parte rotunda ·
Et momenta duo gemine partes et ab uno ·
Momentum ſolet oſtentum dare ſemi et unum

E voces uniſonas docet · S ſemitonium · T tonum T cum S ſemiditonum T dupli
cata ditonum · D diateſſeron delta Δ diapente delta Δ cum S bina cum
tritono ſemitonia · delta Δ cum T quaternos cum ſemitonio tonos · Sed
he note cum punctis deſcendunt ſine punctis aſcendunt ·

Nouem modi ſunt, quibus omnis cantus perficitur · ſcilicet uniſonus ſemi
tonium tonuſque, ſemiditonus ditonus diateſſeron id eſt duo toni cum ſemi
tonio diapente id eſt terni toni cum ſemitonio terni toni bino cum lim
mate · quaterni toni cum limmate · Te te tri ſi te de · ſe te tri · te de p ·
te tri de p · te tri p · te de p · te tri de p · te tri p · ſi te de p · ſe te tri · te ſi tri de p ·
te tri ſe de p · te tri ſe p · te de p · te tri de p · te tri p · de p · tri de p · p ·

Tonuſ primuſ· NONANOEANE· Qui grece dr̄ autentoſ ꝓtoſ· id ē auctoritaſ p̄ma· cc· xii·
c· vi· b· viii· d· viiii· vi· ad xii· xviii· ſt̄· q̄ſt ter vi· Que ꝓportio dupla· dyapaſon dr̄· Itē
viii· ad xii· xx ſt̄· q̄ ꝓportio ſeſquialtera dr̄ ad xii· ideo q̄a xii· habet viii· in ſe· & alterā eī partē·
id ē iiii· & fiunt dyapente· Itē viiii· ad xii· xxi· ſt̄· que ꝓportio ſeſquitcia dr̄ ad xii· q̄a xii hab
viiii· in ſe· & eī tcia partē· id ē iii· & fiē dyateſſeron· id ē ter vii· q̄ſt xxi· Omiſ ḡ p̄mi toni· aut
ter vi· hab in dupla ꝓportione dyapaſon· ut ē· Rorate celi deſup· aut q̄t v· id ē ii· de viii·
& iii· de xii· in ſeſquialtera ꝓportione· q̄ faciunt dyapente· qd ē xx· ut ē· Et nubeſ pluant
iuſtū apertā· aut ter vii· id ē iii· de viiii· ad iiii· de xii· in ſeſquitcia ꝓport· q̄ faciunt dyateſſeron·
ut [illegible] terra & germinet ſaluatorē· Itē ANT· A· Gaudete in dno ſep· & Inclina dne aurē tuā &
luſtiſ eſſe ... & recti in dn̄ tuū· Similit̄ AN· Vrbſ fortitudiniſ nr̄e ſyon· Iohs aut cū audiſ
ſet in uincul opa xpi· Tradidor aū ded eiſ· Et hoc intendū qd ſepe euenit· ut biſ aut ter
aut etiā in antiphona aut in q̄cūq; p̄mi toni ſit· aut ꝑ vi· qd ē dyapaſon· aut ꝑ v· aut x· q̄ ē
dyapente· aut ꝑ vii· totū q̄ ē dyateſſeron· ut urbſ fort· & Iohs aut̄· dyapente· Tonuſ
ſcdſ· NOEAGIS· Qui dr̄ plagiſ ꝓti· id ē a latere primi· cc· xii· ccc· vi· vi· vi· b· b· viii· viii· d· d·
viiii· viiii· Ter vi· id ē xviii· ad xii· ꝑ ſeſquialterā ꝓportionē fiunt· xxx· dyapente· Ad vi·
ū de p̄mo tono· iſti ter vi· de ſcdo· tripla ꝓportio ē· q̄a triplicat9 eū ſuperat· Itē biſ viii·
ad xii· ꝑ ſeſquitciā ꝓportionē xx viii· fiunt· id ē quat· vii· qd ē dyateſſeron· Fit ḡ ꝓpor
tio numeri· id ē biſ viii· ad viii· de p̄mo tono duplū· & ideo in dyapaſon cadit· xx iiii·
qd ē quat vi· t biſ xii· Itē biſ viiii· ad xii· q̄ſt ter vi· id ē xviii· ad xii· ꝑ ſeſquialterā ꝓport
fiunt ut ſup xxx· dyapente· Omiſ enī melodia ſcdi toni· aut ꝑ dyapente denariū
inſinabilit totū· ut ē· Ecce aduenit· in q̄ ſt· Lxv· aut ꝑ dyateſſeron totū· id vii· ut ē·
Veni & oſtende nob faciē tuā· Itē AN dyapentica· Omipotenſ ſermo tuuſ dñe· & dyateſ
ſeron· ut ē· dnſ dſ auxiliator mſ· Sicaū in dyapaſon· id ē vi· aut xii· euenerit· ꝓportio
ſcdi toni· ad p̄mū ē· ut vi· ad vi· p̄mi· & biſ viii· ad viii· biſ viiii· ad viiii· p̄mi toni
ſemitoniū effic· Tonuſ tciuſ· AYNOEANE· q̄ grece dr̄ autentoſ deuteroſ· id ē auctori
taſ ſcdā· q̄ ideo duo· A· habet· p̄mū ꝓpt̄ inſiniā autentu deuteri· & ſcdm· A· ꝓpter
plagiſ autenti deuteri· Incui dyapaſon ſuū ſemitoniū explicat· & ſcdi toni· q̄ ambo ſt
ſemitonii· ꝓpt̄ triplā ut dictū ē· & q̄drupla ꝓpt̄ quat vi· ad unū vi· de p̄mo· cc· xii·
cccc· vi· vi· vi· vi· b· b· b· viii· viii· d· d· viiii· viiii· quat enī vi· ad quat· iii· de xii·
quat viiii· ſt̄· q̄ſt· xxx vi· Series dyapaſon· id ē vi· ter xii· ſimilit̄ ter viii· ad xii·
quia duple ꝓportioniſ ſt̄· biſ viiii· ad xii· q̄a ſeſquitcia ꝓportio ē· xxx· dyapente
fiunt· Vnde iſte tciuſ ton9 aut ꝑ dyapaſon erit· id ē ꝑ vi· aut xii· aut ꝑ dyapente·
id ē xxx· ut AN· Confeſſio & pulchritudo· & diſpſit dedit pauperib· Cognoui dne·
& AN· q̄ de terra ē· & ſc̄ndo nat ē· & malos male pdet· & Quidā homo fec cenā magnā·
Ton9 q̄rt· NOEAIS· q̄ grece dr̄ plagiſ deuteri· ut ſup· cc· xii· cc· xii· ccc· vi· vi· vi·
b· b· b· viii· viii· viii· d· d· viiii· viiii· Hic q̄a biſ xii· ad ter viii· ad ter vi· biſ viiii·
una cſonantia numerorū in dyapaſon· vi· & xii· id ē xx iiii· eueniunt· Idcirco
ter vi· n̄ ad biſ xii· cōparat· quo ꝑ iii· n̄ diuiditur· ſed ad ter viiii· ter vi·
cōparati· & biſ viiii· ad biſ xii· ꝑ ſeſquitciā ꝓportionē· tot9 iſte ton9 ſemꝑ
erit dyateſſeron· Conſonantiā aū dyapaſon· id ē vi· & xii· ter vi· & biſ viiii·

& ter viii & bis xii faciunt · quorum proportio · id est sesquitertia · maioris ad minorem · & minoris ad maiorem semper diatesseron · id est sesquitertia consonabunt · ut introitus · Resur...
& oru ... & Inuocabit me · ... & A · Rubum quem uiderat · & Turba multa · & In ...
... Tonus quartus · NOTANI · qui & dicitur autenticus tritus · id est cuius auctoritas · cc xii cc ...
cccc · vi · vi · vi · vi · B · B · B · viii · viii · viii · d · d · d · d · viiii · viiii · viiii · Totus iste ...
semper diapente & per denarium efficit · ter viii ad ter xii · & quater vi ad quater viii · per
sesquitertiam proportionem in diapente cadunt · quia est consonantia diapason · id est ...
denaria · quater viii & ter xii · & quater vi · & ter viii · ut introitus · Domine refugium ...
& Circumdederunt me · & Domine in auxilium meum · & A · Saluate templum hoc · & Salue crux ...
& Reuertere spiritus meus · & Simul · Tonus · vi · NOTAIS · qui & dicitur plagis triti · ut supra · cc · xii · cc ·
xii · ccc · vi · vi · vi · ccc · vi · vi · vi · B · B · B · viii · viii · viii · d · d · d · d · viiii · viiii ·
viiii · Sexies enim vi · ad sexies iiii · debis xii · & quater viii · ad quater vi · debis xii ·
quia sesquitertia proportio est · in diapente cadit · & sexies · iiii · de ter viii · ad sexies iiii ·
debis xii · in consonantia diapason · id est vi · & xii · uenimus per viii · qui sunt xlviii · sicut
sexies vi · & quater viiii · in lxxii · Totus iste tonus aut per diapason consonantia · id est ...
& xii · aut per diapente · id est denarium mutatur · & introitus · Os iusti · & Omnis ... & ...
& A · O ammirabile commercium · & Uade satana · & Virgo hodie fidelis · Tonus · vii · NOTA ...
qui & dicitur autenticus tetardos · id est auctoritas quarta · quia constat ex quarto tono · & quinta ...
sua proportione · ita cc cc · xii · xii · ccc · vi · vi · vi · B · B · B · viii · viii · viii · D ...
viiii · viiii · Item · cccc · xii · xii · & cc · xii · cccc · vi · vi · vi · vi · B · B · B · viii · ...
viii · d d d d · quater viii · Item propria · cccc · cc cc · xii · xii · xii · xii · cccccc
vi · vi · vi · vi · vi · vi · vi · vi · B B B B B B · viii · viii · viii · viii · viii · viii · Hic ...
tonus in proportione quarti toni habet toni diatesseron · & in proportione · v · toni ...
toni diapente · & in propria proportione habet duodenis xii · diapason · quod est · c · xl ...
Tonus viii · NOTAIS · qui & dicitur plagis tetardi · constat ex superdictis quarti & v toni diatesseron
& diapente · cc · cc · xii · xii · ccc · vi · vi · vi · B B B · viii · viii · v ... · viiii · viiii · quia ...
... vi ad vi ... & bis viiii ad bis xii · in sesquitertia diatesseron · Item cc cc cc ·
xii · xii · xii · cccc · vi · vi · vi · vi · B · B · B · viii · viii · d · d d d · quater viii · quod faciunt ·